

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและเภสัชวิทยาพื้นบ้านของพืชสมุนไพรจากตำบลปากกร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

มนรดา ทองรอด, วรัญญา ตั้งกิจวรกุล, วรารวรรณ เกิดชู, ศุภรัตน์ เต๊ะหมาน, อรทัย เนียมสุวรรณ*

คณะการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา

* ติดต่อผู้พิมพ์: oratai.n@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพืชสมุนไพรในตำบลปากกร โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างกับหมอพื้นบ้านจำนวน 5 คน ซึ่งหัวข้อหลักที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ ชื่อพื้นเมืองของพืช ส่วนที่ใช้ สรรพคุณ วิธีการใช้ และวิธีการเตรียม มีการเก็บตัวอย่างพืชเพื่อทำตัวอย่างแห้งสำหรับอ้างอิงและเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์พืชคณะการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืช วิเคราะห์ผลการศึกษาด้วยสถิติเชิงพรรณนา และเปรียบเทียบข้อมูลกับการศึกษาที่ใกล้เคียง ผลการศึกษาพบพืชสมุนไพร 101 ชนิด จัดอยู่ใน 97 สกุล 51 วงศ์ โดยวงศ์ Fabaceae มีการนำมาใช้มากที่สุด พบพืชที่ใช้รักษาโรคในระบบทางเดินอาหาร มากที่สุด 44 ชนิด (ร้อยละ 43.56) รองลงมาคือใช้รักษากลุ่มโรคติดเชื้อ จำนวน 36 ชนิด (ร้อยละ 35.64) และรักษาโรคในระบบทางเดินปัสสาวะและระบบสืบพันธุ์ จำนวน 24 ชนิด (ร้อยละ 23.76) วิธีเตรียมยาที่นิยมมากที่สุด คือ การต้ม จำนวน 85 ชนิด (ร้อยละ 84.16) การบริหารยาด้วยการดื่มมากที่สุด จำนวน 89 ชนิด (ร้อยละ 88.12) จากการสืบค้นข้อมูลพบว่าพืช 52 ชนิด มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่สอดคล้องกับการใช้ของหมอพื้นบ้าน และพืชจำนวน 49 ชนิดที่ยังไม่มีการศึกษาฤทธิ์ดังกล่าว ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชที่เหลือ เพื่อสนับสนุนการใช้ยาสมุนไพรไทยให้มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับในการนำมาใช้รักษาโรคมมากขึ้น

คำสำคัญ: พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน, เภสัชวิทยาพื้นบ้าน, พืชสมุนไพร, การแพทย์พื้นบ้าน, ชุมชนปากกร

รับต้นฉบับ: 14 มิถุนายน 2563; แก้ไข: 26 สิงหาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 15 กันยายน 2563

ETHNOBOTANY AND ETHNOPHARMACOLOGY OF MEDICINAL PLANTS FROM TAMBON PAK RO, SINGHA NAKHON, SONGKHLA

Monrada Thongrod, Waranya Tangkitworakul, Warawan Kerdchoo, Supparat Teaman, Oratai Neamsuvan*

Faculty of Traditional Thai Medicine, Prince of Songkla University, Hat Yai, Songkhla

* Corresponding author: oratai.n@psu.ac.th

ABSTRACT

This study was aimed at surveying the medicinal plants of Tambon Pak Ro by conducting semi-structured interviews with five local traditional healers. The main points of the interview included the local names, plant parts used, local indication, drug application and preparation. Plant specimens were collected, botanically identified and voucher specimens were deposited at the herbarium in the Faculty of Traditional Thai Medicine, Prince of Songkla University. Data were analyzed by descriptive statistics and compared to related studies. The results revealed that the plants belong to 101 species in 97 genera and 51 families. The family Fabaceae had the highest number of medicinal plant species used by the local healers. About 44 species (46.56%) of the plants surveyed were used for treating digestive system disorders, 36 species (representing 35.64%) were used for treating infectious diseases and 24 species (representing 23.76%) are employed in treating genitourinary system disorders. The preferred drug preparation method is by decoction (85 species; 84.16 %), while most of the drugs are consumed orally (89 species; 88.12 %). From the literature review, 52 out of the surveyed medicinal plant species have already been proven in pharmacological activity that agrees to their use by local healers. Consequently, the remaining 49 species should be further studied in their pharmacological activity so as to promote the reliability and acceptance of medicinal herbs for the treatment of various diseases.

Keywords: ethnobotany, ethnopharmacology, medicinal plants, folk medicine, Pak Ro community

Received: 14 June 2020; Revised: 26 August 2020; Accepted: 15 September 2020

บทนำ

พืชสมุนไพร คือ พืชที่ใช้เป็นยารักษาโรค โดยใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืชชนิดเดียว หรือหลายชนิดร่วมกัน ซึ่งการใช้พืชสมุนไพรนั้นมีข้อดีคือ มีผลข้างเคียงน้อยและราคาถูก นอกจากนี้ยารักษาโรคปัจจุบันหลายขนาน ที่ผลิตในระดับอุตสาหกรรม ได้มาจากการศึกษาการใช้พืชสมุนไพรแบบดั้งเดิมของกลุ่มชนพื้นเมืองตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ทำให้การสำรวจพืชสมุนไพรพื้นบ้านได้รับความสนใจทุกส่วนของโลก โดยเฉพาะในพื้นที่ประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งประชากรยังพึ่งพาพืชสมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพ เช่น ปากีสถาน¹ ยูกันดา² และบราซิล³ สำหรับประเทศไทยมีการสำรวจพืชสมุนไพรมาแล้วใน 19 กลุ่มชาติพันธุ์ 121 ชุมชน พบพืชสมุนไพร 1,287 ชนิด⁴

ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขดำเนินนโยบายตามแผนแม่บทแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย เพื่อสร้างความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย⁵ ส่งผลให้ประชาชนในหลายพื้นที่สนใจนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นมากขึ้น ทั้งนี้รวมถึงผู้นำชุมชนและประชาชนในตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา อย่างไรก็ตาม ประชาชนกลุ่มนี้ยังไม่ทราบว่าพืชชนิดใดบ้างที่มีสรรพคุณทางยา และอยู่ที่ใดในพื้นที่ตำบลปากกรอ

จากการศึกษาข้อมูลในอดีตพบว่าพื้นที่ใกล้เคียงได้แก่ ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร⁶ พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชายหาด ในอำเภอสิงหนคร⁷ และพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน⁸ มีการสำรวจพรรณพืชสมุนไพรแล้ว แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าได้สำรวจจนถึงพื้นที่ตำบลปากกรอ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพืชสมุนไพรในตำบลปากกรอ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นฐานข้อมูลสำหรับประชาชนในพื้นที่ได้ประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และสร้างความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

วิธีการศึกษา

1. พื้นที่ศึกษา

ตำบลปากกรอ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ริมฝั่งทะเลสาบสงขลา ด้านตะวันตกของคาบสมุทรสทิงพระ มีพื้นที่ประมาณ 12.36 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบมีน้ำทะเลท่วมถึงในฤดูฝน ภูมิอากาศมี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนกับฤดูร้อน อาชีพหลักของคนในชุมชนตำบลปากกรอ คือ ประมงและทำนา⁹ ดังนั้นพรรณพืชส่วนใหญ่จึงเป็นพืชที่เจริญตามป่าชายหาด ป่าชายเลน รวมถึงที่เปิดโล่ง

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นหมอพื้นบ้าน โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้ (1) ได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอและประชาชนในอำเภอสิงหนคร (2) มีประสบการณ์ในการรักษาด้วยการใช้ยาสมุนไพรตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 5 ท่าน โดยทุกท่านเป็นหมอพื้นบ้านที่ชำนาญด้านการวินิจฉัยโรคและจ่ายยาสมุนไพร ปัจจุบันยังให้บริการผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง โดย 2 รายเปิดบริการคลินิกแพทย์แผนไทยของตนเอง 2 รายให้บริการแบบแพทย์แผนโบราณ และอีก 1 รายเป็นหมอลูกจ้างประจำคลินิกแพทย์แผนไทย

3. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนเมษายน 2562 ถึงเดือนมีนาคม 2563 โดยการลงพื้นที่ทั้งสิ้น 6 ครั้ง ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งหัวข้อหลักที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ ชื่อพื้นเมือง ส่วนที่ใช้ สรรพคุณ วิธีการใช้และวิธีการเตรียมยาเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล สรรพคุณสมุนไพรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะต้องถูกยืนยันโดยหมอพื้นบ้านอย่างน้อย 2 ราย โดยการสัมภาษณ์จะทำจนสำรวจพืชสมุนไพรในภาคสนามและทบทวนการสัมภาษณ์อีกครั้งที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก

4. จัดเตรียมตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้ง

พืชทุกชนิดที่ใช้เป็นสมุนไพร จัดเก็บ เตรียมและทำเป็นตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งอ้างอิง ตามวิธีการของกองกานดา¹⁰ โดยเก็บรักษาไว้ที่คณะกรรมการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชโดยใช้เอกสารทางอนุกรมวิธานพืชทั้งของประเทศไทย (Flora of Thailand) และประเทศเพื่อนบ้าน (Flora Malesiana, Flora of China, Flora of Pakistan) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลชื่อวิทยาศาสตร์พืชจากฐาน The Plant List¹¹

2) นำข้อมูลชื่อพืช ส่วนที่ใช้ วิธีการใช้และสรรพคุณ มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์กลุ่มคำ ใช้สถิติเชิงพรรณนา นำไปสู่การตีความ รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้เปรียบเทียบกับผลการศึกษาที่ใกล้เคียงในอดีต

ผลการศึกษา

1. ความหลากหลายของพืชสมุนไพร

จากการศึกษาพบพืชสมุนไพรทั้งหมด 101 ชนิด จัดอยู่ใน 97 สกุล 51 วงศ์ และได้แสดงรายชื่อพืชซึ่งมีรายงานฤทธิ์ทางชีวภาพ จำนวน 52 ชนิด ดังตารางที่ 1 (รายชื่อพืชที่เหลือแสดงใน supplementary file) วงศ์พืชที่พบชนิดพืชมากที่สุดคือ Fabaceae (10 ชนิด; ร้อยละ 9.9) วงศ์ Asteraceae (8 ชนิด; ร้อยละ 7.92) และ วงศ์ Euphorbiaceae (7 ชนิด; ร้อยละ 6.93) ตามลำดับ

ลักษณะวิสัยของพืชพบว่า ไม้พุ่ม มีการใช้มากที่สุด จำนวน 32 ชนิด (ร้อยละ 31.68) รองลงมาคือ ไม้ยืนต้น 29 ชนิด (ร้อยละ 28.71) ไม้ล้มลุก 25 ชนิด (ร้อยละ 24.75) และ ไม้เลื้อย 15 ชนิด (ร้อยละ 14.85)

2. องค์ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพร

จากพืชสมุนไพรทั้งหมด 101 ชนิด พบว่าสามารถใช้รักษาโรคหรืออาการได้ 64 โรค/อาการ ซึ่งจัดอยู่ใน 20 กลุ่มโรค⁷⁶ (ตารางที่ 2) โดยกลุ่มโรคที่พบชนิดพืชที่ใช้ใน

การรักษามากที่สุด คือ กลุ่มโรคในระบบย่อยอาหาร 44 ชนิด (ร้อยละ 43.56) ซึ่งพบพืชที่มีสรรพคุณรักษาอาการท้องผูกและท้องเสียมากที่สุด อย่างละ 10 ชนิด (ร้อยละ 9.9) ตัวอย่างสมุนไพรแก้ท้องเสีย เช่น เปลือกต้นตะเคียน (*Hopea odorata*) เปลือกต้นราชพฤกษ์ (*Cassia fistula*) เปลือกต้นตะแบก (*Lagerstroemia floribunda*) ต้ม น้ำดื่ม สมุนไพรแก้ท้องผูก เช่น ใบอบแถบทะเล (*Derris trifolia*) ผลขี้กาขาว (*Gymnopetalum scabrum*) ต้ม น้ำดื่ม ทั้งต้นของน้ำนมราชสีห์ (*Euphorbia hirta*) ตากแห้ง หรือคั่ว ชงเป็นชา ดื่ม

กลุ่มโรคที่พบชนิดพืชที่ใช้รองลงมาอันดับสองคือ กลุ่มโรคติดเชื้อ 36 ชนิด (ร้อยละ 35.64) ซึ่งพบพืชที่มีสรรพคุณแก้ไข้และแก้หวัดมากที่สุด 31 ชนิด (ร้อยละ 30.69) รองลงมาเป็นอันดับสามคือกลุ่มโรคในระบบสืบพันธุ์และปัสสาวะ 24 ชนิด (ร้อยละ 23.76) ซึ่งพบพืชที่มีสรรพคุณขับปัสสาวะและละลายก้อนนิ่วมากที่สุด 17 ชนิด (ร้อยละ 16.83)

ส่วนของพืชที่ใช้มี 12 ส่วน (ตารางที่ 3) ส่วนที่ใช้มากที่สุด คือ ทั้งต้น จำนวน 37 ชนิด (ร้อยละ 36.63) ส่วนใต้ดิน (ราก หัว เหง้า) จำนวน 24 ชนิด (ร้อยละ 23.76) และใบ จำนวน 23 ชนิด (ร้อยละ 22.77) ทั้งนี้พบว่าพืชที่ใช้ทั้งต้นจะเป็นกลุ่มไม้ล้มลุก ไม้เลื้อย หรือไม้พุ่มขนาดเล็ก

นอกจากนี้พบว่า พืชชนิดเดียวกันสามารถนำส่วนของพืช มาใช้ได้มากกว่า 1 ส่วนขึ้นไป โดยทุกส่วนอาจมีสรรพคุณเหมือนกัน เช่น สะแก (*Combretum quadrangulare*) ใบ เนื้อไม้ ผลและเมล็ดช่วยในการขับพยาธิ ในทางตรงกันข้ามพืชชนิดเดียวกัน อาจใช้ส่วนที่ต่างกันในการรักษาโรคต่างกัน เช่น เขาคน (*Cayratia trifolia*) ใบ บำรุงเลือด เถาใช้แก้ปวดเมื่อย

วิธีการเตรียมยา มี 14 วิธี (ตารางที่ 4) โดยวิธีที่นิยมมากที่สุด คือ การต้ม จำนวน 85 ชนิด (ร้อยละ 84.16) รองลงมา คือ ตำ เคี้ยว ขยี้ หุบ จำนวน 15 ชนิด (ร้อยละ 14.85) และไม่ผ่านกระบวนการเตรียม 14 ชนิด (ร้อยละ 13.86)

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดปากกรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Acanthaceae								
1	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.	แก้มหมอละ ดอกขาว	S	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ลมพิษ อัมพาต แก้มะเร็ง ³ แก้เบาหวาน	สารสกัดจากลำต้นและใบมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญ ของเซลล์มะเร็งปากมดลูก ¹²
2	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Nees.	ฟ้าทะลายโจร	H	ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ไข้หวัด แก้เจ็บคอ เป็น ส่วนประกอบในตำรับยาป้องกันเบาหวาน และมะเร็ง	สาร andrographolide มีฤทธิ์ลดน้ำตาลใน เลือดในสัตว์ทดลอง ¹³ ชักนำการตายของ เซลล์มะเร็ง ¹⁴ และสารสกัดมีฤทธิ์ลดอาการที่พบ ในไข้หวัด ¹⁵
Amaranthaceae								
3	<i>Alternanthera sessilis</i> (L.) R.Br. ex DC.	ผักเป็ดแดง	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงโลหิต ระดูสตรี ³	ใบและเถามีฤทธิ์บำรุงโลหิตในสัตว์ทดลอง ¹⁶
4	<i>Amaranthus viridis</i> L.	ผักโหม่หัด	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม อาบ/ชโลม ผิวหนัง	ใช้เดี่ยวแก้ร้อนใน ³ ใช้เดี่ยวแก้ผื่นคันในเด็ก	สารสกัดจากทั้งต้นมีฤทธิ์ลดไข้และต้านการ อักเสบ ¹⁷
5	<i>Celosia argentea</i> L.	หงอนไก่ตัวผู้	H	เมล็ดแก่ ดอก	บดผง ชงน้ำ ต้มน้ำ	ดื่ม ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ริดสีดวง ทวาร เป็นส่วนประกอบในตำรับยาขับปัสสาวะ	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ต้านการอักเสบ ¹⁸ สารสกัดด้วยแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ¹⁹
Annonaceae								
6	<i>Annona muricata</i> L.	ทุเรียนน้ำ	T	ใบ	ตำ ต้ม เอาเฉพาะน้ำ แล้วนำไปต้ม ข้าวหรือธัญพืช	พอก รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้หิด เหา ใช้เดี่ยวดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคมะเร็ง	สารสกัดจากใบมีความเป็นพิษต่อเซลล์มะเร็ง เต้านม (MCF-7, MDA-MB-231, และ 4 T1) ²⁰ สารสกัดจากทุกส่วนมีฤทธิ์ทำลายตัวอ่อนแมลง ที่เป็นพาหะนำโรค ²¹

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดงพญา (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Apocynaceae								
7	<i>Catharanthus roseus</i> (L.) G.Don	แพงพวยบก	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้มะเร็ง เม็ดเลือด	สาร Vinblastine จากพืชเป็นยาฉีดบำบัด มะเร็ง ²²
Asparagaceae								
8	<i>Dracaena cochinchinensis</i> (Lour). S.C. Chen	จันทร์แดง	T	แก่นจาก ต้นที่ตาย แล้ว	ต้มเคี่ยว	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงหัวใจ	น้ำยางสกัดจากต้นมีกระตุ้นการไหลเวียน โลหิต ²³
Asteraceae								
9	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบแร้งสาบ กา	H	ทั้งต้น	ตำ ต้มน้ำ	พอก ดื่ม	ใช้เดี่ยวห้ามเลือด ^b เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้หอบหืด ในเด็ก	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ห้ามเลือดในสัตว์ทดลอง ²⁴
10	<i>Gymnanthemum extensum</i> (Wall. ex DC.)	ป่าช้าเหงา/ หนานเฉาเหว่ย	S	ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาอายุวัฒนะ เบาหวาน	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระและต้าน เบาหวาน ²⁵
11	<i>Pluchea indica</i> (L.) Less	ขลุ่	S	ทั้งต้น/ ยอด เปลือกต้น	ตากแห้ง/คั่ว ชงชา หั่นฝอย	ดื่ม สูบ	ใช้เดี่ยวขับปัสสาวะ ^{a,b} ใช้เดี่ยวแก้ริดสีดวงจมูก	สารสกัดจากใบของพืชที่ได้จากการเพาะเลี้ยง เนื้อเยื่อมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ²⁶ สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ด้านการอักเสบ ²⁷

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดปากกรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Avicenniaceae								
12	<i>Avicennia officinalis</i> L.	ต้นปี	T	แก่น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาขับพิษโลหิต พอกโลหิตระดูสตรี แก้ปวดในข้อใน กระดูก แก้กระดูกเสื่อม	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ด้านการปวดข้อใน สัตว์ทดลองระดับปานกลาง ²⁸
Calophyllaceae								
13	<i>Calophyllum inophyllum</i> L.	กระทิง	T	เมล็ด (เนื้อ ใน) ดอก	เคี้ยวน้ำมัน มะพร้าว ต้มน้ำ	ทาบริเวณที่ อักเสบ ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ปวดตามข้อ กระดูก ^a เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงหัวใจ	สารสกัดจากเปลือกต้นและเมล็ดมีฤทธิ์ด้านการ ปวดข้อในสัตว์ทดลอง ²⁹ -
Combretaceae								
14	<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz.	สะแก	T	ใบ/ เนื้อไม้ ผล เมล็ด	ต้มน้ำ ตำผสมกับไข่เป็ด	ดื่ม รับประทาน	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาถ่ายพยาธิ ^a ใช้เดี่ยวถ่ายพยาธิ ^{a,c}	เมล็ดมีฤทธิ์ทำลายพยาธิตัวกลมในลูกควาย ³⁰
Commelinaceae								
15	<i>Commelina benghalensis</i> L.	หญ้าน้ำดับไฟ	H	ทั้งต้น	ตำ	พอกผิวหนัง	ใช้เดี่ยวแก้ฝีพอกบวม ^a รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ด้านการอักเสบใน สัตว์ทดลอง ³¹
Cucurbitaceae								
16	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง	C	ใบ เถา	ตำ ต้มน้ำ	ทา ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้พิษผื่นคัน ^b เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้เบาหวาน	สารสกัดจากใบลดระดับน้ำตาลในเลือด และ ด้านการอักเสบในสัตว์ทดลอง ³²

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลากรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Dilleniaceae								
17	<i>Tetracera loureiri</i> (Finet & Gagnep.) Pierre ex W. G. Craib	ปดคาย	S	เถา	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงตับ ^c สลายนิ่ว	สารสกัดจากลำต้นมีฤทธิ์ต่อต้านการทำลายตับ ของสัตว์ทดลอง ³³
				ดอก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาหอมบำรุง หัวใจ	Kukongviriyapan
					ตากแห้ง บดผง ละลายน้ำร้อนดื่ม	ดื่ม		
Dipterocarpaceae								
18	<i>Hopea odorata</i> Roxb.	ตะเคียน	T	แก่น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ ไข้สันนิบาต	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ และแก้ ท้องเสีย ³⁴ และสารสกัดจากเปลือกต้นและใบมี ฤทธิ์ต้านการอักเสบ ³⁵
				เปลือกต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ปวดเมื่อย แก้ท้องเสีย	
				ยาง	ฝน	ทา	ใช้เดี่ยวแก้โรคผิวหนัง	
Ebenaceae								
19	<i>Diospyros rhodocalyx</i> kurz.	ตะโกนา	T	เปลือกต้น เนื้อไม้	บดผงละลายน้ำผึ้ง รวง ปั่นเป็น ลูกกลอน	รับประทาน	เป็นส่วนประกอบในตำรับยายา อายุวัฒนะ	สารสกัดจากเปลือกต้นมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ³⁶
				ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงกำลัง เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ไข้	

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดงครอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Euphorbiaceae								
20	<i>Euphorbia hirta</i> L.	นํ้านมราชสีห์	H	ทั้งต้น	ต้มนํ้า ตากแห้ง หรือคั่ว ชงเป็นชา	ดื่ม ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงนํ้านม ^a ใช้เดี่ยวช่วยระบายท้อง ^a	เพิ่มการสร้างต่อมนํ้านมและกระตุ้นการสร้าง นํ้านมในหนูเพศเมีย ³⁷ และสารสกัดจากทั้งต้น ในปริมาณน้อยช่วยระบาย ³⁸
21	<i>Euphorbia tithymaloides</i> L.	แสมยก	S	ยาง	กรีดที่ต้น ให้ยางออกมา	ทา	ใช้เดี่ยวแก้หูด แก้ตาปลา	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ในการสมานแผลและต้าน การอักเสบ ³⁹
22	<i>Excoecaria agallocha</i> L.	ตาตุ่มทะเล	T	เนื้อไม้	ต้มนํ้า	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ลมชัก แก้ลมบ้าหมู	สารสกัดจากเปลือกต้นมีฤทธิ์ระงับระบบ ประสาทส่วนกลาง ⁴⁰
23	<i>Ricinus communis</i> L.	หงส์	S	กะลําพัก	ตากแห้ง บดผง ละลายนํ้าร้อน	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาหอมบำรุง หัวใจ	สาร ricinoleic acid ในนํ้ามันละหุ่งมีฤทธิ์ต้าน การอักเสบในสัตว์ทดลอง ⁴¹
				นํ้ามันจาก เมล็ด	ทาภายนอก	ทาบริเวณที่ อักเสบ	ใช้เดี่ยวแก้เคล็ด แก้เมื่อย	
				ใบ	ต้มนํ้า	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ไข้ท้บระดู	
Fabaceae								
24	<i>Cassia fistula</i> L.	คูน	T	ดอก ยอด เนื้อในฝัก เปลือกต้น	ต้มนํ้า ต้มนํ้า	ดื่ม ดื่ม	ใช้เดี่ยวระบายถ่ายท้อง ใช้เดี่ยวแก้ท้องเสีย	สารสกัดจากเนื้อผลมีประสิทธิภาพในการ ระบายท้องได้ดีกว่ามะขามแขกในผู้ป่วย ท้องผูก ⁴²

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดงพยอม (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Fabaceae								
25	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถาวัลย์เปรียง	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้เคล็ด แก้กัวตเมื่อย ^b แก้เส้นพิการ ^b	ยาจากลำต้นพืชมีฤทธิ์การรักษาในผู้ป่วย เทียบเคียงกับยา NSAIDs และมีผลข้างเคียงน้อยกว่า ⁴³
26	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	ตอเบา	S	ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้โรคเบาหวาน ขับระดูขาว	สารสกัดจากเมล็ดลดระดับน้ำตาลในเลือดและต้านอนุมูลอิสระในสัตว์ทดลอง ⁴⁴
27	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดเทศ/ ชุมเห็ดใหญ่	S	ยอด	ทานเป็นผัก	รับประทาน	ใช้เดี่ยวขับระดูขาว	สารสกัดจากใบมี anthraquinone glycoside ซึ่งมีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์ก่อโรค และช่วยระบาย ⁴⁵
				ดอกตูม	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้กระตื้นขึ้นตา	
28	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย/ ชุมเห็ดเล็ก	S	ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ท้องผูก ^b	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์กระตุ้นการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบในลำไส้เล็กและต้านอาการปวดในสัตว์ทดลอง ⁴⁶
					ร่วมกับเมล็ด ลำโพง ใบ ทองพันชั่ง เคี้ยว น้ำมัน	ทา	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้โรคผิวหนังกลาก เกื้อถอน	
28	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย/ ชุมเห็ดเล็ก	S	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้เคล็ด แก้กัวตเมื่อย แก้เส้นพิการ ^b	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์กระตุ้นการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบในลำไส้เล็กและต้านอาการปวดในสัตว์ทดลอง ⁴⁶
				เมล็ด	คั่ว บด ชงเป็นชา	ดื่ม	ใช้เดี่ยวระบายท้อง ช่วยให้นอนหลับ	

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดงพญา (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Fabaceae								
29	<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	T	ผลสุก	ต้มน้ำ ไม่ผ่าน กระบวนการ แปรรูป	ดื่ม รับประทาน ทาบริเวณ แผล	ใช้เดี่ยวกระจายเสมหะ ระบายท้อง ใช้เดี่ยวกระจายเสมหะ ระบายท้อง ใช้เดี่ยวสมานแผล	เนื้อผลมีฤทธิ์เป็นยาระบาย เนื่องจากมีกรด malic , tartaric และ potassium ⁴⁷
Lamiaceae								
30	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพราขาว- แดง	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ ตำ	ดื่ม พอกท้อง	ใช้เดี่ยวแก้จุกเสียด ใช้เดี่ยวแก้จุกเสียด	น้ำมันสกัดจากเมล็ดมีฤทธิ์ด้านการเกิดแผลใน กระเพาะอาหาร ⁴⁸
31	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	หญ้า หนวดแมว	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวขับปัสสาวะ	สารสกัดจากพืชมีฤทธิ์ขับปัสสาวะใน สัตว์ทดลอง ⁴⁹
Lauraceae								
32	<i>Cassytha filiformis</i> L.	ต้นตายปลาย เป็น	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้เส้นเอ็น พิการ แก้ปวดเมื่อย ^b	สารสกัดจากพืชมีฤทธิ์บรรเทาปวดใน สัตว์ทดลอง ⁵⁰
Lythraceae								
33	<i>Sonneratia caseolaris</i> (L.) Engl.	ลำพู	T	เปลือกต้น ดอก	ต้มน้ำ ตำ ไม่ผ่าน กระบวนการ	ดื่ม พอก รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้ท้องเสีย ใช้เดี่ยวสมานแผล ใช้เดี่ยวแก้ท้องเสีย	สารสกัดจากใบและลำต้นมีฤทธิ์ด้านการ ท้องเสียในสัตว์ทดลอง ⁵¹

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดปากกรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Malvaceae								
34	<i>Thespesia populnea</i> (L.) Sol. ex Corrèa	โพธิ์ทะเล	T	ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาขับปัสสาวะ	สารสกัดจากเปลือกต้นมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ต้าน
				เมล็ด	ต้มน้ำ	อาบ/ ชโลม	ใช้เดี่ยวหรือตำรับแก้โรคผิวหนัง	โรคสะเก็ดเงิน และต้านเชื้อจุลชีพ ⁵² และสาร
				แก่น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เนื่องจากเชื้อจุลชีพ	สกัดจากเปลือกต้น มีฤทธิ์ลดการปวดและต้าน
							เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ปวดตาม	การอักเสบที่ข้อต่อ ในสัตว์ทดลอง ⁵³
							ข้อและกระดูก	
35	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	ขี้ดมอน	S	ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลอง ⁵⁴
				เมล็ด	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้สันนิบาต ^b	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์กระตุ้นความต้องการทาง
							เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงกำหนด	เพศในหนูเพศผู้ ⁵⁵
							ในเพศชาย	
36	<i>Urena lobata</i> L.	ขี้ครอก/ เส้ง	S	ทั้งต้น ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ไข้ ขับ	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลอง ⁵⁶
							ปัสสาวะ	
Meliaceae								
37	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.	สะเดา	T	ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวสมานแผลในท้อง ช่วยย่อยอาหาร	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ต้านการเกิดแผลใน
								กระเพาะอาหารในสัตว์ทดลอง ⁵⁷
Menispermaceae								
38	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	เจ็ดมูล	C	เถา	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาดับพิษไข้	สารสกัดจากทั้งต้นมีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลอง
								โดยอาจเป็นผลจากสาร genkwanin ⁵⁸

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดปากกรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Moraceae								
39	<i>Morus alba</i> L.	หม่อน	S	ใบ ผล	ต้มน้ำ ไม่ผ่าน กระบวนการ	ดื่ม รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้ไข้ ใช้เดี่ยวทำให้ชุ่มคอ	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลอง ⁵⁹
40	<i>Streblus asper</i> Lour.	ข่อย	T	ราก กิ่งสด	ต้มน้ำ ทุบ	ดื่ม สีฟัน	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้มะเร็ง รักษาน้ำเหลืองเสีย ใช้เดี่ยวทำความสะอาดฟัน แก้เหงือก บวม และป้องกันฟันผุ ^c	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ด้านการอักเสบใน สัตว์ทดลอง ⁶⁰ และมีฤทธิ์ต้านมะเร็งใน เซลล์มะเร็งปอด ตับ และเม็ดเลือดขาว ⁶¹
Moringaceae								
41	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	T	ใบ เปลือก ต้น/ ราก/ เนื้อไม้	ต้มน้ำ ตำ ต้มน้ำ	ดื่ม พอก ดื่ม	ใช้เดี่ยวลดน้ำตาลในเลือด ใช้เดี่ยวรักษาแผลสด เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงหัวใจ	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์สมานแผลและต้าน เบาหวานในสัตว์ทดลอง ^{62, 63}

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดปากกรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Oleaceae								
42	<i>Olex psittacorum</i> (Lam.) Vahl	เจาะทะาะ	C	ราก	ต้มน้ำ ฝนกับข้าวข้าว	ดื่ม ทา	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ฝี ใช้เดี่ยวรักษางูสวัด	สารสกัดจากรากมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียก่อโรค ฝีและอื่น ๆ ⁶⁴
				ยอด	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวบำรุงกระดูกและเส้นเอ็น	
				ผล	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ น้ำเหลืองเสีย แก้ฝีค้อนทุตร	
					ไม่ผ่าน	รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้ น้ำเหลืองเสีย	
					กระบวนการ			
Oxalidaceae								
43	<i>Averrhoa bilimbi</i> L.	ตะลิงปลิง	S	ผล	ไม่ผ่าน กระบวนการ	รับประทาน	ใช้เดี่ยวระบายเสมหะ พอกเลือด	น้ำจากผลมีฤทธิ์ขับเสมหะในผู้ป่วยติดเชื้อใน ระบบทางเดินหายใจแบบเฉียบพลัน ⁶⁵
Phyllanthaceae								
44	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) skeels	มะยม	T	ยอด ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ไข้หวัด พอกเลือด แก้ เบาหวาน กระจายเสมหะ	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ลดไข้ ⁶⁶ และลดน้ำตาลใน เลือด ในสัตว์ทดลอง ⁶⁷
				ผลแก่	ไม่ผ่าน กระบวนการ	รับประทาน	กระจายเสมหะ ระบายท้อง	
Piperaceae								
45	<i>Peperomia pellucida</i> (L.) Kunth	ผักกะสัง	H	ทั้งต้น	ไม่ผ่าน กระบวนการ	รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้อาการท้องอืดเฟ้อ	สารสกัดจากพืชมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลใน กระเพาะอาหารในสัตว์ทดลอง และสารออก ฤทธิ์อาจเป็น dillapiol ⁶⁸

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลปากกรอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Poaceae								
46	<i>Panicum repens</i> L.	หญ้าครุน	H	เหง้า	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ไข้ตัวร้อน ^b ขับปัสสาวะ	สารสกัดจากรากและเหง้ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะในสัตว์ทดลอง ⁶⁹
Rubiaceae								
47	<i>Morinda citrifolia</i> L.	ยอบ้าน	T	ผล	ไม่ผ่านกระบวนการ	รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้อาการคลื่นไส้ อาเจียน ขับลมในลำไส้ ย่อยอาหาร	สารสกัดจากรากมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อลำไส้เล็กส่วนกลางของสัตว์ทดลอง ⁷⁰
		ยอป่า		ผล	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวระบายท้อง	
				เนื้อไม้	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้สันนิบาตหน้าเพลิง (ใช้ในมารดาหลังคลอด)	
Rhizophoraceae								
48	<i>Bruguiera gymnorrhiza</i> (L.) Savigny.	พังกาหัวสุม	T	ใบ	ตำ	พอก	ใช้เดี่ยวสมานแผล	สารสกัดจากรากมีฤทธิ์ต้านการท้องเสียในสัตว์ทดลอง ⁷¹
				เปลือกต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ท้องร่วง	
Sapindaceae								
49	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	สีหวด/กำขำ	T	ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาเมะเร็งปอด วัณโรค ^c ไทรอยด์เป็นพิษ	น้ำมันหอมระเหยจากดอกมีฤทธิ์ต้านเมะเร็ง ในเซลล์มะเร็งปอด (NCI-H187) ⁷²

ตารางที่ 1 พืชสมุนไพรที่พบในตำบลดงครอ (มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง) (ต่อ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**	ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา
Sapotaceae								
50	<i>Mimusops elengi</i> L.	พิกุล	T	ดอก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาหอมบำรุงหัวใจ แก้แพ้ท้อง	สารสกัดจากเปลือกต้นมีฤทธิ์ลดความกังวล ลดไข้ สมานแผลในสัตว์ทดลอง ⁷³
				ผล	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ไข้สันนิบาต	
				เปลือกต้น	ตำ	พอก	ใช้เดี่ยวสมานแผล	
Solanaceae								
51	<i>Solanum trilobatum</i> L.	แว้งเครือ	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาขับปัสสาวะ ^a ขับเสมหะ บรรเทาเบาหวาน ^a	สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ต้านเบาหวานในสัตว์ทดลองซึ่งอาจเป็นผลจากคุณสมบัติการต้านอนุมูลอิสระ ⁷⁴
				ผล	ต้มน้ำ	ดื่ม	เจริญอาหาร แก้อาเจียน	
					บดผง	รับประทาน	ใช้เดี่ยวขับเสมหะ	
Vitaceae								
52	<i>Cayratia trifolia</i> (L.) Domin	เขาคัน	C	ใบ	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวบำรุงเลือด ฟอกเลือด ขับเสมหะ	สารสกัดจากพืชมีฤทธิ์ในการต้านเชื้อไวรัส และ
				ตำ		พอก	ใช้เดี่ยวทำให้ฝีแตก ฝีแห้ง ^a	ต้านการอักเสบในสัตว์ทดลอง ⁷⁵
				เถา	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาแก้ปวดเมื่อย ^b	

*Ha= วัสดุพืช; T=ไม้ต้น, S=ไม้พุ่ม, C=ไม้เลื้อย, H=ไม้ล้มลุก

**สรรพคุณ: ^aเหมือนการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าชายเลนและป่าชายหาดในคาบสมุทรมหิงคะ จ.สงขลา⁷^bเหมือนการสำรวจพืชสมุนไพรจากพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน⁸^cเหมือนการสำรวจพืชสมุนไพรจากป่าดิบชื้น เขาคันเตง อ.สิงหนคร จ.สงขลา

ตารางที่ 2 การแบ่งชนิดพืชตามสรรพคุณในการรักษาโรค

กลุ่มโรค	ความถี่		กลุ่มโรค	ความถี่	
	ชนิด	ร้อยละ		ชนิด	ร้อยละ
Digestive system disorders	44	43.56	Injuries	4	3.96
Infections/Infestations	36	35.64	Nutritional disorders	4	3.96
Genitourinary system disorders	24	23.76	Nervous system disorders	3	2.97
Skin/Subcutaneous cellular Tissue disorders	20	19.80	Immune system disorders	2	1.98
Circulatory system disorders	16	15.84	Metabolic system disorders	2	1.98
Respiratory system disorders	14	13.86	Pregnancy/ birth/ puerperium disorders	2	1.98
Endocrine system disorders	11	10.89	Sensory system disorders	2	1.98
Muscular-skeletal system disorders	10	9.90	Ill-defined symptoms	1	0.99
Neoplasms	7	6.93	Mental disorders	1	0.99
Blood system disorders	5	4.95	Other	1	0.99

ตารางที่ 3 ส่วนของพืชที่ใช้เป็นยา

ส่วนที่ใช้	ความถี่	
	ชนิด	ร้อยละ
ทั้งต้น	37	36.63
ใบ	23	22.77
ราก/ หัว/ เหง้า	24	23.76
เปลือกต้น	16	15.84
แก่น/ เนื้อไม้/ กระพี้/ กะลำพัก	15	14.85
ยอด	12	11.88
ดอก	11	10.89
เมล็ด	8	7.921
ลำต้น กิ่ง เถา	6	5.941
น้ำยาง	3	2.97
หน่อ	1	0.99
เนื้อในฝัก	1	0.99

ตารางที่ 4 วิธีการเตรียมยาสมุนไพร

วิธีการเตรียมยา	ความถี่	
	ชนิด	ร้อยละ
ต้มน้ำ	85	84.16
ตำ เคี้ยว ขยี้ ทูบ	15	14.85
ไม่ผ่านกระบวนการ	14	13.86
ชงเป็นชา	11	10.89
ฝน	4	3.96
บดผง	1	0.99
ลูกกลอน	2	1.98
หั่นฝอยเป็นยาเส้น	2	1.98
สกัดด้วยน้ำมัน หรือสกัดเอาน้ำมัน	3	2.97
เครื่องเทศหรือส่วนผสมในอาหาร	2	1.98
สกัดด้วยน้ำผึ้งรวง	1	0.99
สกัดด้วยแอลกอฮอล์ ทำยาหม่อง หรือน้ำมันนวด	1	0.99
คั้นน้ำ	1	0.99
บดผงบรรจุแคปซูล	1	0.99

วิธีการใช้ยา มี 6 วิธี คือ ต้ม 89 ชนิด (ร้อยละ 88.12) อบ ชโลม พอก ทา 25 ชนิด (ร้อยละ 24.75) รับประทาน 21 ชนิด (ร้อยละ 20.79) สูดดม 3 ชนิด (ร้อยละ 2.97) อม/สีกิน 2 ชนิด (ร้อยละ 1.98) และหยอดตา 1 ชนิด (ร้อยละ 0.99)

พืชบางชนิด อาจมีการเตรียมและการใช้ยามากกว่า 1 วิธี ขึ้นอยู่กับโรคหรืออาการที่ใช้ เช่น สาบแร้งสาบกา (*Ageratum conyzoides*) เป็นยาต้มดื่ม มีสรรพคุณในการรักษาหอบหืดในเด็ก และเป็นยาทา มีสรรพคุณช่วยห้ามเลือด

อภิปรายผลการศึกษา

1. ความหลากหลายของพืชสมุนไพร

พืชสมุนไพรที่พบ 3 อันดับแรกอยู่ในวงศ์ Fabaceae (ร้อยละ 9.9) Asteraceae (ร้อยละ 7.92) และ Euphorbiaceae (ร้อยละ 6.93) ตามลำดับ ทั้งนี้สอดคล้องกับความหลากหลายของพืชดอกที่พบว่า Asteraceae และ Fabaceae เป็นวงศ์ที่มีสมาชิกมากเป็นอันดับ 2 และ 3 ของโลกตามลำดับ⁷⁷ และหลายชนิดปรากฏในเขตร้อน ดังนั้นจึงมีโอกาสมพบพืช 2 วงศ์นี้มากในประเทศไทย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาคุณค่าของวงศ์พืชสมุนไพรในประเทศไทย ที่พบว่า Fabaceae Asteraceae และ Euphorbiaceae มีคุณค่าในการใช้เป็นพืชสมุนไพรมากที่สุดเป็น 3 อันดับแรก⁴

พืชสมุนไพรที่พบทั้งหมด 101 ชนิด มี 29 ชนิด (ร้อยละ 28.71) ที่เป็นชนิดเดียวกับที่พบจากการศึกษาในคาบสมุทรมหานคร⁷ และเมื่อเทียบกับการศึกษาจากพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน⁸ พบว่ามีพืชชนิดเดียวกัน 35 ชนิด (ร้อยละ 34.65) และเปรียบเทียบกับการศึกษาที่หัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร⁶ พบพืชชนิดเดียวกัน 13 ชนิด (ร้อยละ 12.87) ทั้งนี้การพบจำนวนชนิดที่แตกต่างกันอาจเป็นเพราะพื้นที่ศึกษาครั้งนี้มีสภาพแวดล้อมที่หลากหลายกว่า ในขณะที่การศึกษาจากคาบสมุทรมหานครเป็นการศึกษาที่ป่าชายเลนและป่าชายหาด ที่หัวเขาแดงเป็นป่าดิบชื้น สำหรับพื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนบนถึงแม้สภาพ

นิเวศวิทยาจะคล้ายกับตำบลปากอ แต่เพราะรวมพื้นที่จากจังหวัดพัทลุงด้วย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มย่อมส่งผลต่อการรู้จักชนิดพืชที่ต่างกันและหลากหลายขึ้น

2. องค์ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพร

เมื่อแบ่งชนิดพืชตามกลุ่มโรคที่ใช้รักษา (ตารางที่ 2) พบว่าพืชมีสรรพคุณทางยาในการรักษาโรคในระบบย่อยอาหารมากที่สุด (ร้อยละ 43.56) โดยมีสรรพคุณรักษาอาการท้องผูกและท้องเสียมากที่สุด อย่างละ 10 ชนิด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความหลากหลายของพืชสมุนไพรในประเทศไทย⁴ แต่แตกต่างจากการศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง คือ คาบสมุทรมหานคร⁷ หัวเขาแดง⁶ และพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน⁸ ซึ่งมีองค์ความรู้การใช้พืชสมุนไพรรักษาอาการไข้มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจำกัดของพื้นที่ศึกษา และชนิดพืชที่แตกต่างกัน รวมทั้งหมอพื้นบ้านผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามสมุนไพรที่ใช้ก็ยังพบเป็นอันดับสองจากการศึกษาในตำบลปากอครั้งนี้ ซึ่งทั้งสองกลุ่มโรคบ่งชี้ถึงอุบัติการณ์เกิดของโรคในอดีตและองค์ความรู้พื้นบ้านในการใช้พืชสมุนไพรที่สอดคล้องกันกับโรคที่ระบาด กล่าวคือในอดีตมักมีโรคระบาดที่เกิดจากการติดเชื้อเนื่องจากสุขอนามัยไม่ดีซึ่งใช้บางชนิดก็มีสาเหตุมาจากการติดเชื้อ

หากเปรียบเทียบสรรพคุณพืชสมุนไพรแต่ละชนิดที่รวบรวมได้จากการศึกษานี้กับข้อมูลกลางจากตำราเภสัชกรรมแผนโบราณ⁷⁸ พบว่ามีองค์ความรู้ที่น้อยกว่าเนื่องจากการรวบรวมจากหมอพื้นบ้าน 5 ราย และเป็นองค์ความรู้ตามประสบการณ์ที่ได้ใช้จริงจนเกิดความมั่นใจในผลการรักษา และการใช้พืชของหมอพื้นบ้านนั้นเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยกับพืชสมุนไพรในชุมชน⁷⁹

ส่วนของพืชที่ใช้มากที่สุด คือ ทั้งต้น (ร้อยละ 36.63) สอดคล้องกับการศึกษาจากคาบสมุทรมหานคร⁷ ซึ่งการใช้พืชทั้งต้นจากองค์ความรู้ในพื้นที่ศึกษา คือ การใช้ส่วนของพืช ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล สิ่งละเท่ากัน สำหรับ

กลุ่มไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม แต่ถ้าเป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็กคือการใช้ทั้งต้นที่ถอนมาได้

วิธีการเตรียมยาและวิธีการใช้ยาที่พบมากที่สุดคือการต้ม (ร้อยละ 84.16) และดื่ม (ร้อยละ 88.12) สอดคล้องกับการศึกษาพืชสมุนไพรจากคาบสมุทรสทิงพระ⁷ และความหลากหลายของพืชสมุนไพรในประเทศไทย⁴ รวมทั้งยังเป็นวิธีการที่นิยมตามวิธีการแพทย์พื้นบ้านทั่วโลก ทั้งนี้เพราะยาจะสามารถถูกดูดซึมได้ดีกว่าการเตรียมรูปแบบอื่น ๆ⁸⁰

3. เปรียบเทียบการศึกษาที่ใกล้เคียง

ตำบลดปากกรอ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอสิงหนคร บริเวณริมฝั่งทะเลสาบสงขลาช่วงรอยต่อระหว่างจังหวัดสงขลากับจังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นช่องทะเลส่วนที่แคบเป็นคลองเชื่อมต่อระหว่างทะเลสาบสงขลาตอนล่างกับทะเลหลวงสงขลา เป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรสทิงพระ มีรายงานการศึกษาที่ใกล้เคียง คือ การสำรวจพืชสมุนไพรจากคาบสมุทรสทิงพระ⁷ พบว่ามีพืชชนิดเดียวกันที่สรรพคุณเหมือนกันจำนวน 18 ชนิด เช่น เขาคัน (*Cayratia trifolia*) มีฤทธิ์ขับเสมหะและแก้พิษฝี ลำเจียก (*Pandanus odorifer*) รักษาโรคเบาหวาน และช่วยขับปัสสาวะ และกะทกรก (*Passiflora foetida*) ขับเสมหะ แก้ไข้ เป็นต้น (ตารางที่ 1)

เปรียบเทียบกับการศึกษาจากพื้นที่ใกล้เคียงคือพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน⁸ พบพืชสมุนไพรชนิดเดียวกันที่มีสรรพคุณตรงกัน 16 ชนิด เช่น หนามเลื้อยเหี่ยว (*Ziziphus oenopolia*) ขับปัสสาวะ หญ้าชันกาด (*Panicum repens*) มีฤทธิ์แก้ไข้ และต้นตายปลายเป็น (*Cassytha filiformis*) มีฤทธิ์แก้ปวดเมื่อย

เปรียบเทียบกับการศึกษาจากป่าดิบชื้นห้วยเขาแดง อำเภอสิงหนคร⁶ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรสทิงพระ พบพืชชนิดเดียวกันที่มีสรรพคุณเหมือนกัน 7 ชนิด เช่น กำขำ (*Lepisanthes rubiginosa*) มีสรรพคุณแก้เวียนโรค ปอด เบรค (*Leucas zeylanica*) ช่วยห้ามเลือด และรสสุคนธ์ (*Tetracera loureiri*) บำรุงตับ

จะเห็นได้ว่าพืชสมุนไพรชนิดเดียวกันจากตำบลดปากกรอมีสรรพคุณการรักษาโรคเหมือนกับการศึกษาในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ มากกว่าทะเลสาบสงขลาตอนบน และป่าห้วยเขาแดง อาจเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสภาพนิเวศวิทยาบางส่วนใกล้เคียงกันและผู้ใช้ข้อมูลมีองค์ความรู้ใกล้เคียงกันมากกว่า

4. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่สอดคล้อง

จากการทบทวนเอกสารพบว่าพืชสมุนไพร 101 ชนิด มีรายงานการทดสอบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่สอดคล้องกับสรรพคุณพื้นบ้าน 51 ชนิด (ร้อยละ 50.5) ดังตารางที่ 1 โดยพบพืชที่มีฤทธิ์ด้านการอักเสบมากที่สุด รองลงคือฤทธิ์ลดไข้ เช่น หญ้าน้ำดับไฟทั้งต้น ตำ พอก แก้วฝักบวม รักษาแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก สารสกัดจากใบ มีฤทธิ์ต้านการอักเสบในสัตว์ทดลอง³¹ ใบหม่อน ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ พบว่าสารสกัดจากใบมีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลอง⁵⁹ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพืช 51 ชนิด จะมีรายงานฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่สอดคล้อง แต่ในจำนวนนี้พบว่ามี 9 ชนิดที่ส่วนของพืชที่รายงานฤทธิ์ไม่สอดคล้องกับการใช้ของหมอพื้นบ้าน ดังนั้น พืชสมุนไพรอีก 50 ชนิดที่ไม่มีรายงานการศึกษา รวมทั้งอีก 9 ชนิดที่ส่วนของพืชที่ศึกษาไม่สอดคล้อง จึงเป็นช่องว่างสำหรับการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของผู้สนใจต่อไป

5. ชนิดพืชสมุนไพรที่น่าสนใจในตำบลดปากกรอ

การใช้ยาสมุนไพรตามหลักการแพทย์แผนไทยนิยมใช้เป็นตำรับยาซึ่งประกอบด้วยตัวยาหลายชนิด และการใช้ยาดังกล่าวควรใช้ตามคำชี้แนะของหมอยา แต่เพราะเป็นวัสดุที่สามารถพบได้ในพื้นที่ธรรมชาติ ดังนั้นจึงมียาสมุนไพรบางชนิดที่ประชาชนควรได้รับการแนะนำให้ปรุงใช้ได้ด้วยตนเองในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรเป็นสมุนไพรที่ผ่านการวิจัยระดับคลินิกมาแล้ว หรือยาใช้ภายนอก เพื่อป้องกันอันตรายระดับรุนแรงที่จะเกิดกับผู้ใช้ และเนื่องจากพื้นที่สำรวจเป็นบริเวณที่มีลักษณะนิเวศวิทยาที่โดดเด่นด้วยป่าชายหาด ป่าชายเลน พืชสมุนไพรที่น่าสนใจจึงต้องสอดคล้องกับพื้นที่ศึกษา

1) ขลุ่ (*Pluchea indica*) เป็นพืชที่เจริญตามป่าชายหาด พบมากในพื้นที่ศึกษา ทั้งต้นและยอดมีสรรพคุณขับปัสสาวะ รวมทั้งมีการใช้เป็นชาอย่างกว้างขวางจากทั่วโลก เนื่องจากมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ต้านเบาหวานและมะเร็ง^{27,81} จากการศึกษาของ Nilvises⁸² แนะนำให้ใช้ในปริมาณที่เหมาะสม คือ 12.5 กรัมต่อน้ำหนักตัว 50 กิโลกรัมต่อวัน

ขลุ่เป็นพืชที่มีความผันแปรทางลักษณะของใบสูงซึ่งปรากฏในพื้นที่ศึกษาและสอดคล้องกับข้อมูลในการทบทวนพืชสกุล *Pluchea*⁸³ ในขณะที่ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่นทรงกระบอกเป็นลักษณะเดียวที่ปรากฏในเอกสารข้างต้น อย่างไรก็ตามในพื้นที่ตำบลปากกรอกกลับพบพืชที่ชื่อขลุ่ แต่มีความผันแปรของช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่นแต่ทรงเกือบกลมเพิ่มเข้ามา และหมอพื้นบ้านเรียกว่า “ขลุ่เล็ก” เพราะใบจะมีความแตกต่างจากขลุ่ (*Pluchea indica*) คือใบเล็กกว่าและไม่มีก้านใบ และเมื่อตรวจสอบจากตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่เก็บมาจากพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยที่เก็บไว้ในหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช พบว่ามี 1 ตัวอย่างที่เหมือนกันกับขลุ่เล็ก และระบุการพบที่อำเภอสิงหนคร โดยระบุชื่อสกุลแต่ไม่ยืนยันชื่อพืชที่ตัวอย่างแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าพืชชนิดนี้จะมี การทำ Flora of Thailand แล้ว เมื่อพิจารณาจากเอกสารทบทวนสกุลนี้ พบว่ามีการจัดกลุ่มเป็นระดับชนิดย่อย (variety)⁸⁴ แต่ลักษณะดังกล่าวไม่สอดคล้องกับขลุ่เล็ก ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้แยกออกมาและกำหนดชื่อวิทยาศาสตร์ไว้เป็น *Pluchea* sp. และคาดหวังว่าจะมีการตรวจสอบต่อไป

2) ต้นปีหรือแสมดำ (*Avicennia officinalis*) เป็นพืชที่พบในพื้นที่ศึกษาที่เป็นป่าชายเลน มีสรรพคุณแก้ปวดในข้อในกระดูก แก้กระดูกเสื่อม และจากรายงานพบว่า สารสกัดจากใบมีฤทธิ์ต้านการปวดข้อในสัตว์ทดลองระดับปานกลาง²⁸ ซึ่งเหมาะสมต่อการส่งเสริมการใช้ในผู้ป่วยสูงวัยมีอาการปวดตามข้อ

3) ต้นกระทิงหรือสารภีทะเล (*Calophyllum inophyllum*) เป็นพืชที่พบได้ในพื้นที่เป็นป่าชายหาด เนื้อในเมล็ด เคี้ยวน้ำมันมะพร้าว ทาบริเวณที่อักเสบ แก้ปวดตามข้อ กระดูก เหมาะสำหรับเป็นยาทาภายนอกสำหรับผู้สูงวัยที่มีอาการปวดตามข้อ

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านพบพืชสมุนไพรในตำบลปากกรอกจำนวน 101 ชนิด พบพืชวงศ์ Fabaceae มากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นไม้พุ่ม นิยมใช้ทั้งต้นหรือทุกส่วน ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ เป็นตำรับยาเพื่อต้มน้ำ ดื่มพืชสมุนไพรส่วนใหญ่ใช้รักษาโรคในระบบทางเดินอาหาร โรคติดเชื้อ และโรคในระบบสืบพันธุ์และทางเดินปัสสาวะตามลำดับ และมีชนิดพืชที่น่าสนใจทั้งลักษณะทางพฤกษศาสตร์และสรรพคุณ คือ ขลุ่เล็ก (*Pluchea* sp.) ซึ่งเป็นช่องว่างในการระบุชนิดพืชที่ผู้สนใจจะได้ศึกษาต่อไป ด้านเภสัชวิทยาพื้นบ้าน พบพืช 52 ชนิด ที่มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่สอดคล้องกับการใช้แบบพื้นบ้าน และมีพืชสมุนไพรอีก 49 ชนิด ยังไม่มีรายงานการศึกษาดังกล่าว ซึ่งเป็นช่องว่างให้ผู้สนใจศึกษาต่อยอดต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สำหรับเงินอุดหนุนงานวิจัยโครงการที่ NUR6201160d หมอพื้นบ้านในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ผู้ให้ข้อมูลพืชสมุนไพร และประชาชนในตำบลปากกรอกผู้นำการสำรวจพืชสมุนไพรภาคสนาม

เอกสารอ้างอิง

1. Aziz MA, Khan AH, Adnan M, Izatullah I. Traditional uses of medicinal plants reported by the indigenous communities and local herbal practitioners of Bajaur Agency, Federally Adminstrated Tribal Areas, Pakistan. J Ethnopharmacol. 2017;198:268-81.
2. Tugume P, Kakudidi EK, Buyinza M, Namaalwa J, Kamatenesi M, Mucunguzi P, et al. Ethnobotanical survey

- of medicinal plant species used by communities around Mabira Central Forst Reserve, Uganda. *J Ethnobiol Ethnomed*. 2016;12:5.
3. Cerqueira TMG, Correia ACC, Santos RVD, Lemos RPL, Silva SASD, Barreto E. The use of medicinal plants in Maceió, Northeastern Brazil: an ethnobotanical survey. *Medicines*. 2020;7(2):7.
 4. Phumthum M, Srithi K, Inta A, Junsongduang A, Tangjitman K, Pongamornkul W, et al. Ethnomedicinal plant diversity in Thailand. *J Ethnopharmacol*. 2018;214:90-8.
 5. Ministry of Public Health. Department of Thai Traditional and Alternative Medicine. National master plan for the development of Thai herbs no.1: 2017-2021 [Internet]. Nonthaburi: The Department; 2016 [cited 2020 Aug.12]. Available from: <https://www.dtam.moph.go.th/images/download/dl0021/MasterPlan-Thaiherb.pdf> (in Thai)
 6. Neamsuvan O, Sengnon N, Haddee U, Mard-E W, Sae-Tang W. Medicinal plants in tropical rain forest from Hua Khao Subdistrict, Singha Nakhon District, Songkhla Province, Thailand. *Am Eurasian J Sustain Agric*. 2014;8(5):1-11.
 7. Neamsuvan O, Singdam P, Yingcharoen K, Sengnon N. A survey of medicinal plants in mangrove and beach forests from Sating Phra Peninsula, Songkhla Province, Thailand. *J Med Plant Res*. 2012;6(12):2421-37.
 8. Neamsuvan O, Sengnon N, Seemaphrik N, Chouychoo M, Rungrat R, Bunrasri S. A survey of medicinal plants around Upper Songkhla Lake, Thailand. *Afr J Tradit Complement Altern Med*. 2015;12(2):133-43.
 9. Pakroe Subdistrict Administration Organization. **General Information** [internet]. Songkhla: Subdistrict Administration Organization; 2011 [cited 2020 June 13]. Available from: <http://www.parkrore.go.th/content/information/1> (in Thai)
 10. Chayamarit K. Manual for plant classification. Bangkok: Diamond Printing; 1998. (in Thai)
 11. The Plant List [internet]. London; St. Louis: The Plant List; 2013 [cited 2020 Aug 10]. Available from: <http://www.theplantlist.org/>
 12. Mahasiripanth T, Hokputsa S, Niruthisard S, Bhattarakosol P, Patumraj S. Effects of *Acanthus ebracteatus* Vahl on tumor angiogenesis and on tumor growth in nude mice implanted with cervical cancer. *Cancer Manag Res*. 2012;4:269-79
 13. Yu BC, Hung CR, Chen WC, Cheng JT. Antihyperglycemic effect of andrographolide in streptozotocin-induced diabetic rats. *Planta Med*. 2003;69:1075-9.
 14. Mishra SK, Tripathi S, Shukla A, Oh SH, Kim HM. Andrographolide and analogues in cancer prevention. *Front Biosci (Elite)*. 2015;7:292-304.
 15. Caceres DD, Hancke JL, Burgos RA, Sandberg F, Wikman GK. Use of visual analogue scale measurements (VAS) to assess the effectiveness of standardized *Andrographis paniculata* extract SHA-10 in reducing the symptoms of common cold. A randomized double blind-placebo study. *Phytomedicine*. 1999;6:217-23.
 16. Arollado EC, Osi MO. Hematinic activity of *Alternanthera sessilis* (L.) R. BR. (Amaranthaceae) in mice and rats. *E Int Sci Res J*. 2010;2:110-7.
 17. Kumar A, Lakshman K, Jayaveera KN, Shekar SD, Vivek C. Antinociceptive and antipyretic activities of *Amaranthus viridis* Linn. in different experimental models. *Arch Biol Sci*. 2010;62(2):397-402.
 18. Bhujbal SS, Chitlange SS, Suralkar A, Shinde DB, Patil MJ. Anti-inflammatory activity of an isolated flavonoid fraction from *Celosia argentea* Linn. *J Med Plant Res*. 2008;2(3):52-4.
 19. Vetrichelvan T, Jegadeesan M. Evaluation of antiinflammatory and diuretic activity of *Celosia argentea*. *Indian Drugs*. 2000;37(6):286-90.
 20. Syed Najmuddin SU, Romli MF, Hamid M, Alitheen NB, Nik Abd Rahman NM. Anti-cancer effect of *Annona muricata* Linn Leaves Crude Extract (AMCE) on breast cancer cell line. *BMC Complement Altern Med*. 2016;16:311.
 21. Gavamukulya Y, Wamunyokoli F, El-Shemy HA. *Annona muricata*: is the natural therapy to most disease conditions including cancer growing in our backyard? a systematic review of its research history and future prospects. *Asian Pac J Trop Med*. 2017;10(9):835-48.
 22. National Cancer Institute. National Cancer Institute drug lists [internet]. Bangkok: The Institute; 2013 [cited 2020 Aug 12]. Available from: http://www.nci.go.th/th/File_download/drug/drug1.pdf (in Thai)
 23. Fan JY, Yi T, Sze-To CM, Zhu L, Peng WL, Zhang YZ, et al. A systematic review of the botanical, phytochemical and pharmacological profile of *Dracaena cochinchinensis*, a

- plant source of the ethnomedicine "dragon's blood". *Molecules*. 2014;19(7):10650-69.
24. Bamidele O, Akinnuga AM, Anyakudo MM, Ojo OA, Ojo GB, Olorunfemi JO, et al. Haemostatic effect of methanolic leaf extract of *Ageratum conyzoides* in albino rats. *J Med Plant Res*. 2010;4(20):2075-9.
 25. Alara OR, Abdurahman NH, Mudalip SKA, Olalere OA. Phytochemical and pharmacological properties of *Vernonia amygdalina*: a review. *J Chem Eng Ind Biotechnol*. 2017;2:80-96.
 26. Pramanik KC, Biswas R, Mitra A, Bandyopadhyay D, Mishra M, Chatterjee TK. Tissue culture of the plant *Pluchea indica* (L.) Less. and evaluation of diuretic potential of its leaves. *Orient Pharm Exp Med*. 2007;7(2):197-204.
 27. Suriyaphan O. Nutrition, health benefits and applications of *Pluchea indica* (L.) Less leaves. *Mahidol J Pharm Sci*. 2014;41(4):1-10.
 28. Rege AA, Juvekar PR, Juvekar AR. In vitro anti-lipid peroxidation and anti-arthritis activities of *Avicennia officinalis*. *J Nat Remedies*. 2012;12(2):157-61.
 29. Perumal SS, Ekambaram SP, Dhanam T. In vivo antiarthritic activity of the ethanol extracts of stem bark and seeds of *Calophyllum inophyllum* in Freund's complete adjuvant induced arthritis. *Pharm Biol*. 2017;55(1):1330-6.
 30. Euswas P, Srirod S, Choonthanom P. Studies on anthelmintic activity of *Sakae Na* (Combretum quadrangulare Kurz) seeds on round worms of buffalo calves. In: 15th Annual Veterinary Sciences Conference; 1988 Nov 2-4; Bangkok, Thailand. Bangkok: Faculty of Veterinary Medicine, Kasetsart University; 1988.
 31. Baboo RV, Dhandapani B, Velmani G. Anti-inflammatory activity of *Commelina benghalensis* Linn., leaf extracts. *J Chem Pharm Sci*. 2009;2(1):49-50.
 32. Pekamwar SS, Kalyankar TM, Kokate SS. Pharmacological activities of *Coccinia grandis*: review. *J Appl Pharm Sci*. 2013;3(5):114-9.
 33. Kukongviriyapan V, Janyacharoen T, Kukongviriyapan U, Laupattarakasaem P, Kanokmedhakul S, Chantaranothai P. Hepatoprotective and antioxidant activities of *Tetracera loureiri*. *Phytother Res*. 2003;17:717-21.
 34. Kabir MS, Hossain MM, Kabir MI, Ahmad S, Chakrabarty N, Rahman MA, et al. Antioxidant, antidiarrheal, hypoglycemic and thrombolytic activities of organic and aqueous extracts of *Hopea odorata* leaves and in silico PASS prediction of its isolated compounds. *BMC Complement Altern Med*. 2016;16:474.
 35. Yang Y, Yu T, Lee YG, Yang WS, Oh J, Jeong D, et al. Methanol extract of *Hopea odorata* suppresses inflammatory responses via the direct inhibition of multiple kinases. *J Ethnopharmacol*. 2013;145:598-607.
 36. Luanchoy S, Tiangkul S, Wongkrajang Y, Tamsiririrakkul R, Peungvicha P, Nakornchai S. Antioxidant activity of a Thai traditional formula for longevity. *Mahidol J Pharm Sci*. 2014;41(3):1-5.
 37. Blanc P, de Sacqui-Sanniers G, Lescure R. Galactogenic properties of plants of the African flora: *Sersalisia djalensis* and *Euphorbia hirta*. *Ann Biol Clin (Paris)*. 1964;21(10-12):829-40.
 38. Ali MZ, Mehmood MH, Saleem M, Gilani AH. The use of *Euphorbia hirta* L. (Euphorbiaceae) in diarrhea and constipation involves calcium antagonism and cholinergic mechanisms. *BMC Complement Med Ther*. 2020;20:14.
 39. Srivastava R, Soni N. An updated review on phytopharmacological profile of *Euphorbia tithymaloides* (L.) Poit. *Pharma Innovation*. 2019;8(5):109-15.
 40. Subhan N, Alam MA, Ahmed F, Shahid IJ, Nahar L, Sarker SD. Bioactivity of *Excoecaria agallocha*. *Rev Bras Farmacogn*. 2008;18:521-6.
 41. Vieira C, Fetzer S, Sauer SK, Evangelista S, Averbek B, Kress M, et al. Pro- and anti-inflammatory actions of ricinoleic acid: similarities and differences with capsaicin. *Naunyn Schmiedeberg Arch Pharmacol*. 2001;364(2):87-95.
 42. Mangmeesri P, Wonsuphasawad K, Viseshsindh W, Gritsanapan W. The comparison between the laxative effectiveness of *Cassia fistula* pod pulp extract and *Cassia angustifolia* in Thai constipated patients. *Planta Med*. 2014;80(16):P1C12.
 43. Puttarak P, Sawangjit R, Chaiyakunapruk N. Efficacy and safety of *Derris scandens* (Roxb.) Benth. for musculoskeletal pain treatment: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *J Ethnopharmacol*. 2016;194:316-23.
 44. Chowtivannakul P, Srichaikul B, Talubmook C. Antidiabetic and antioxidant activities of seed extract from *Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit. *Agric Nat Resour*. 2016;50:357-61.

45. Adelowo F, Oladeji O. An overview of the phytochemical analysis of bioactive compounds in *Senna alata*. Adv Biochem. 2017;5(5):102-9.
46. Chidume FC, Kwanashie HO, Adekeye JO, Wambebe C, Gamaniel KS. Antinociceptive and smooth muscle contracting activities of the methanolic extract of *Cassia tora* leaf. J Ethnopharmacol. 2002;81:205-9.
47. Bhadoriya SS, Ganeshpurkar A, Narwaria J, Rai G, Jain AP. *Tamarindus indica*: extent of explored potential. Pharmacogn Rev. 2011;5(9):73-81.
48. Singh S, Taneja M, Majumdar DK. Biological activities of *Ocimum sanctum* L. fixed oil--an overview. Indian J Exp Biol. 2007;45(5):403-12.
49. Adam Y, Somchit MN, Sulaiman MR, Nasaruddin AA, Zuraini A, Bustamam AA, et al. Diuretic properties of *Orthosiphon stamineus* Benth. J Ethnopharmacol. 2009;124:154-8.
50. Sahu RK, Roy A, Kothiya S, Maurya AK, Kumar R. Screening of antipyretic and analgesic potential of ethanol extract of *Cassipourea filiformis* leaves. Res J Sci Technol. 2012;4(3):129-31.
51. Bokshi B, Zilani MN, Malakar A, Roy DN, Shilpi JA, Sadhu SK. Study of analgesic and antidiarrhoeal activities of *Sonneratia caseolaris* (L.) leaf and stem using different solvent system. Indones J Pharm. 2013;24(4):253-8.
52. Chumbhale DS, Pawase AA, Chaudhari SR, Upasani CD. Phytochemical, pharmacological and phytopharmaceutics aspects of *Thespesia populnea* (L.) Soland.: a review. Inventi Rapid: Ethnopharmacol. 2010;1(2):ep138.
53. Vasudevan M, Gunnam KK, Parle M. Antinociceptive and anti-inflammatory effects of *Thespesia populnea* bark extract. J Ethnopharmacol. 2007;109:264-70.
54. Mridha D, Saha D, Beura S. Antipyretic activity of leaves of *Sida acuta* on rat. Int J Pharm Biol Sci. 2010;4(2):67.
55. Semwal A, Kumar MS, Singh R. Influence of Chloroform Extract of *Sida acuta* Burm. f. leaves on the sexual behavior of normal rats. Afr J Pharm Pharmacol. 2015;9(18):514-22.
56. Emran TB, Ahmed S, Zahan S, Rakib A, Hasan MS, Amin MN, et al. Sedative, anxiolytic, antinociceptive, anti-inflammatory and antipyretic effects of a chloroform extract from the leaves of *Urena sinuata* in rodents. J Appl Life Sci Int. 2018;16(3):JALSI.39073.
57. Bhajoni PS, Meshram GG, Lahkar M. Evaluation of the antiulcer activity of the leaves of *Azadirachta indica*: an experimental study. Integr Med Int. 2016;3:10-16.
58. Rakib A, Ahmed S, Islam MA, Haye A, Uddin SN, Uddin MM, Hossain MK, Paul A, Emran TB. Antipyretic and hepatoprotective potential of *Tinospora crispa* and investigation of possible lead compounds through in silico approaches. Food Sci Nutr. 2020;8:547-56.
59. Chauhan S, Devi U, Kumar VR, Kumar V, Anwar F, Kaithwas G. Dual inhibition of arachidonic acid pathway by mulberry leaf extract. Inflammopharmacology. 2015;23(1):65-70.
60. Sripanidkulchai B, Junlatat J, Wara-aswapati N, Hormdee D. Anti-inflammatory effect of *Streblus asper* leaf extract in rats and its modulation on inflammation-associated genes expression in RAW 264.7 macrophage cells. J Ethnopharmacol. 2009;124:566-70.
61. Rawat P, Kumar A, Singh TD, Pal M. Chemical composition and cytotoxic activity of methanol extract and its fractions of *Streblus asper* leaves on human cancer cell lines. Pharmacogn Mag. 2018;14:141-4.
62. Rath BS, Bodhankar SL, Baheti AM. Evaluation of aqueous leaves extract of *Moringa oleifera* Linn for wound healing in albino rats. Indian J Exp Biol. 2006;44(11):898-901.
63. Yassa HD, Tohamy AF. Extract of *Moringa oleifera* leaves ameliorates streptozotocin-induced *Diabetes mellitus* in adult rats. Acta Histochem. 2014;116(5):844-54.
64. Owk AK, Lagudu MN. Evaluation of antimicrobial activity and phytochemicals in *Olax scandens* Roxb. roots. Pharma Sci Monit. 2016;7(2):232-9.
65. Nurlela L, Harfika M. Star fruit water stew (*Averrhoa bilimbi* L.) as antitussive and expectorant in acute respiratory infections. J Ilm Keperawatan. 2019;14(2):50-60. (in Indonesia)
66. Hossain MS, Akter S, Das A, Sarwar MS. CNS depressant, antidiarrheal and antipyretic activities of ethanolic leaf extract of *Phyllanthus acidus* L. on Swiss albino mice. J Pharm Res Int. 2016;10(5):BJPR.24790.
67. Tan SP, Tan EN, Lim QY, Nafiah MA. *Phyllanthus acidus* (L.) Skeels: a review of its traditional uses, phytochemistry, and pharmacological properties. J Ethnopharmacol. 2020;253:112610.
68. Rojas-Martínez R, Arrieta J, Cruz-Antonio L, Arrieta-Baez D, Velázquez-Méndez AM, Sánchez-Mendoza ME. Dillapiol,

- isolated from *Peperomia pellucida*, shows gastroprotector activity against ethanol-induced gastric lesions in Wistar rats. *Molecules*. 2013;18(9):11327-37.
69. Hozaien HE, El-Tantawy WH, Temraz A, El-Gindi OD, Taha KF. Diuretic activity of ethanolic extract of *Panicum repens* L. roots and rhizomes. *Nat Prod Res*. 2019;33(12):1832-3.
70. Gilani AH, Mandukhail S, Iqbal J, Yasinza M, Aziz N, Khan A, et al. Antispasmodic and vasodilator activities of *Morinda citrifolia* root extract are mediated through blockade of voltage dependent calcium channels. *BMC Complement Altern Med*. 2010;10:2
71. Rahman MA, Ahmed A, Shahid IZ. Phytochemical and pharmacological properties of *Bruguiera gymnorhiza* roots extract. *Int J Pharm Sci Res*. 2011;3(3):63-7.
72. Chuangbunyat J, Teerawutkulrag A, Pyne SG, Liawruangrath S, Liawruangrath B. A comparative study of the essential oil from flowers and fruits of *Lepisanthes rubiginosa* (Roxb.) Leenh. *Acta Pharm Sci*. 2011;53(4):535-42.
73. Kadam PV, Yadav KN, Deoda RS, Shivatare RS, Patil MJ. *Mimusops elengi*: a review on ethnobotany, phytochemical and pharmacological profile. *J Pharmacogn Phytochem*. 2012;1(3):64-74.
74. Ahmed KZ, Sidhra SZ, Ponmurugan P, Kumar BS. Ameliorative potential of *Solanum trilobatum* leaf extract and fractions on lipid profile and oxidative stress in experimental diabetes. *Pak J Pharm Sci*. 2016;29(5):1571-8.
75. Kumar D, Kumar S, Gupta J, Arya R, Gupta A. A review on chemical and biological properties of *Cayratia trifolia* Linn. (Vitaceae). *Pharmacogn Rev*. 2011;5(10):184-8.
76. The Royal Botanic Gardens, Kew. Economic botany data standard [Internet]. Richmond (TW): Kew; 2000 [cited 2019 Nov 9]. Available from: <http://www.kew.org/tdwguses/index.htm>
77. Christenhusz MJ, Byng JW. The number of known plants species in the world and its annual increase. *Phytotaxa*. 2016;261(3):201-17.
78. Bureau of Sanatorium and Art of Healing. Textbook of thai traditional medicine. Nonthaburi: The Bureau; 1998. (in Thai)
79. Ministry of Public Health (Thailand). Regulation of Ministry of Public Health on Folk Healer Certification [Internet]. Nonthaburi: The Ministry; 2019 [cited 2020 Aug 12]. Available from: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/E/146/T_0001.PDF (in Thai)
80. Yang Y. Chinese herbal formulas: treatment principles and composition strategies. Edinburgh: Churchill Livingstone/Elsevier; 2010.
81. Widiawati PS, Budianta TD, Gunawan DI, Wongso RS. Evaluation antidiabetic activity of various leaf extracts of *Pluchea indica* Less. *Int J Pharmacogn Phytochem Res*. 2015;7(3):597-603.
82. Nilvises N, Vamnatjinda V, Vanveerakul B, Pidech P. Diuretic effect of *Pluchea indica*. *Thai J Pharmacol*. 1989;11:1-8. (in Thai)
83. King-Jones S. Revision of *Pluchea* Cass. (Compositae, Plucheeae) in the old World; Englera 23. Berlin: Botanischer Garten und Botanisches Museum, Berlin-Dahlem; 2001.

SUPPLEMENTARY DATA

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและเภสัชวิทยาพื้นบ้านของพืชสมุนไพรจากตำบลปากร่อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา (ETHNOBOTANY AND ETHNOPHARMACOLOGY OF MEDICINAL PLANTS FROM TAMBON PAK RO, SINGHA NAKHON, SONGKHLA)

ตารางที่ 1 (เพิ่มเติม) พืชสมุนไพรที่พบในตำบลปากร่อ (ไม่มีรายงานการศึกษาฤทธิ์ทางชีวภาพที่สอดคล้อง)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**
Acanthaceae							
1	<i>Asystasia chelonoides</i> Nees	บาทยา	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวหรือเป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ ขับปัสสาวะ
2	<i>Ruellia tuberosa</i> L.	ต้อยติ่ง	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวหรือเป็นส่วนประกอบในตำรับดับร้อน แก้ร้อนใน
Amaranthaceae							
3	<i>Gomphrena celosoides</i> Mart.	กุนยี่ดิน	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับละลายก้อนนิ่ว บำรุงกำหนด แก้ไข้ทับระดู ขับระดูขาว
Annonaceae							
4	<i>Melodorum siamensis</i> (Scheff.) Ban	นมแมว	S	ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้บิด ^a
Asteraceae							
5	<i>Calyptracarpus vialis</i> Less.	ผักคราดตัวผู้	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้จุกเสียด
6	<i>Pluchea</i> sp.	ขลุ่เล็ก	S	ทั้งต้น/ยอด เปลือกต้น	ตากแห้ง/คั่ว ชงชา หั่นฝอย เป็นยาเส้น	ดื่ม สูบ	ใช้เดี่ยวขับปัสสาวะ ใช้เดี่ยวแก้ริดสีดวงจมูก
7	<i>Sphagneticola trilobata</i> (L.) Pruski	กระดุมทอง	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้จุกเสียด
8	<i>Vernonia elliptica</i> DC.	ตานหม่อน	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับขับพยาธิในเด็ก ^b
9	<i>Wollastonia biflora</i> (L.) DC.	บินมาศ	S	ทั้งต้น	ต้มน้ำ หรือตากแห้ง บดผง ละลายน้ำร้อน	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้วงเวียน บำรุงหัวใจ
Capparaceae							
10	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ชิงซี่	S	ราก ดอก	ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ดื่ม ดื่ม	แก้ไข้ ป้องกันมะเร็ง
11	<i>Capparis sepiaria</i> L.	หนามวัวซัง	C	ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	แก้ไข้ แก้บวม (จากโรคไต โรคหัวใจ)

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**
Cleomaceae							
12	<i>Cleome viscosa</i> L.	ผักเสี้ยนผี	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ลมจุกเสียด แก้ปวดหัวที่เกิดจากความดันโลหิตสูง
Celastraceae							
13	<i>Salacia chinensis</i> L.	ลุ่มนก	S	ลำต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้อาการปวดเมื่อย ^c
				เนื้อไม้	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับบำรุงโลหิตสตรี ^c
14	<i>Gymnopetalum scabrum</i> (Lour.) W.J.de Wilde & Duyfjes	ขี้กาขาว	C	ผล	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้เพื่อตานซาง ^b แก้ไข้เพื่อสันนิบาต ^b ถ่ายระบาย ^b
Cycadaceae							
15	<i>Cycas</i> sp.	ปรงป่า	S	เนื้อไม้ ยอดลำต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ตัวร้อน ไข้พิษ ไข้กาฬ
Euphorbiaceae							
16	<i>Acalypha indica</i> L.	ตำแยแมว	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ บดผง ปั้นเป็น ลูกกลอน	ดื่ม รับประทาน	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ประमेหะ ขับเมือกมันในลำไส้ เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ช่องคลอดแห้ง
17	<i>Glochidion littorale</i> Blume	สมเ็็ด	S	ทั้งต้น/ ราก	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้
18	<i>Shirakiopsis indica</i> (willd.) Esser	สมอทะเล/ สมอเขียว/คุระ	T	ผล	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับบรรเทาอาการลมอัมพฤกษ์อัมพาต
				ผลอ่อน	ปรุงเป็นอาหาร	รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้ท้องอืดเฟ้อ
				ยอดอ่อน			
				เปลือกต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ที่ประทุ
Fabaceae							
19	<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน	H	เมล็ด	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวเป็นยาระบาย
				ดอก	ตำ	พอก	ใช้เดี่ยวช่วยบำรุงผมให้แข็งแรง ดกดำ
				ดอก	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวบำรุงสายตา
20	<i>Derris trifoliata</i> Benth.	ถอบแถบน้ำ	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวถ่ายพยาธิในเด็ก
				ใบ	ต้มน้ำ (3 ใบ)	ดื่ม	ใช้เดี่ยวระบายท้องในเด็ก ^{a,b}
21	<i>Desmodium triflorum</i> (L.) DC.	หญ้าเกล็ดหอย น้อย	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้หัวด ขับปัสสาวะ

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**
22	<i>Pterocarpus indicus</i> Wild	ประดู่	T	ดอก ยาง ใบ	ต้มน้ำ ไม่ผ่านกระบวนการ ต้มน้ำ	ดื่ม ทาที่พื่น อาบขโลม ผิวหนัง	ใช้เดี่ยว บำรุงหัวใจ ใช้เดี่ยวบรรเทาอาการปวดฟัน ใช้เดี่ยวแก้คัน
Flacourtiaceae							
23	<i>Scolopia macrophylla</i> (Wight & Arn.) Clos	ตะขบน้ำ	S	เนื้อไม้	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาขับโลหิตระดูสตรี
Flagellariaceae							
24	<i>Flagellaria indica</i> L.	หวายลิง	C	ทั้งต้น ยอดอ่อน	ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ดื่ม ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ร้อนเพ็ลย
Lamiaceae							
25	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ไม้เท้ายายม่อม	S	ราก	บดผง บรรจุแคปซูล	รับประทาน	เป็นส่วนประกอบในตำรับกระทุ้งไข้
26	<i>Leucas zeylanica</i> (L.) W.T.Aiton	หญ้าเบรค	H	ใบ	ขยี้ ขยี้กับปูนแดง	ทาแผลสด สูดดม	ใช้เดี่ยวห้ามเลือด ^{a,c} ใช้เดี่ยวแก้เลือดกำเดาไหล
27	<i>Vitex pinnata</i> L.	ตีนนก	T	กระพี้ เปลือกต้น	ต้มน้ำ แช่น้ำผึ้งรวง ต้มน้ำ	ดื่ม หยอดตา ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้อาเจียนเป็นโลหิต ใช้เดี่ยวแก้ตาฝ้าฟาง เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ใน
Loranthaceae							
28	<i>Dendrophthoe pentendra</i> (Benth.) Tiegh.	กาฝากมะม่วง	S	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวขับปัสสาวะ ลดความดันโลหิตสูง
Lygodiaceae							
29	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ลิเภาน้อย	C	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้สันนิบาต ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว
Lythraceae							
30	<i>Lagerstroemia floribunda</i> Jack.	ตะแบก	T	เปลือกต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ท้องเสีย

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**
Melastomataceae							
31	<i>Memecylon</i> sp.	พลอง	S	ผลสุก	ไม่ผ่านกระบวนการ	รับประทาน	ใช้เดี่ยวแก้ท้องเสีย
Moraceae							
32	<i>Ficus</i> sp.	ไทรย้อย	T	รากอากาศ	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับขับปัสสาวะ ละลายก้อนนิ่ว
Myrtaceae							
33	<i>Melaleuca cajuputi</i> Powell.	เหมือดขาว	T	ผล	สกัดสาร ทำยาหม่อง น้ำมันนวด	ทา	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ปวดเมื่อย
34	<i>Syzygium</i> sp.	หว่า	T	เปลือกต้น ผลสุก	ต้มน้ำ ไม่ผ่านกระบวนการ	ดื่ม รับประทาน	ใช้เดี่ยวสมานแผล ใช้เดี่ยวบำรุงกำลัง
Pandanaceae							
35	<i>Pandanus odorifer</i> (Forssk.) Kuntze	เตยทะเล/ ลำเจียก	S	ช่อดอก เพศผู้ รากอากาศ	ต้มน้ำ ตากแห้ง บดผง ละลายน้ำร้อน ต้มน้ำ	ดื่ม ดื่ม ดื่ม	ใช้เดี่ยวบำรุงหัวใจ เป็นส่วนประกอบในตำรับยาหอมบำรุงหัวใจ เป็นส่วนประกอบในตำรับยาขับปัสสาวะ ^{a,b} แก้เบาหวาน
Passifloraceae							
36	<i>Passiflora foetida</i> L.	รอกช้าง	C	ผล ใบ ราก	ต้มน้ำ ไม่ผ่านกระบวนการ ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ดื่ม รับประทาน ดื่ม ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้ ^{a,b,c} บำรุงปอด แก้ผื่นคันทุสตร ใช้เดี่ยวพอกเลือด ขับเสมหะ ^a ใช้เดี่ยวแก้ปวดศีรษะ เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้จับสั่น ^a
Plantaginaceae							
37	<i>Scoparia dulcis</i> L.	ตานข่าน	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้หวัด แก้ไข้ในเด็ก
Phyllanthaceae							
38	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	เม่า	S	ยอด เปลือกต้น ผลสุก	ทานเป็นผัก ตำ คั้นน้ำ	รับประทาน พอก ดื่ม	ใช้เดี่ยวพอกเลือด ใช้เดี่ยวสมานแผล ใช้เดี่ยวพอกเลือด
39	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	ดื่ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**
40	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	ก้างปลาขาว/ ปู่เจ้าคาคลอง	S	ใบ ทั้งต้น	ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ต้ม ต้ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้พิษ ไข้กาฬ แก้กโรคไต เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้พิษ ไข้กาฬ
41	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	ผักหวานบ้าน	S	ราก	ฝนน้ำขาวข้าว	ทาบริเวณที่ มีอาการ	ใช้เดี่ยวแก้เริ่ม งูสวัด
Poaceae							
42	<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss.	ไผ่รวก	S	ราก ใบ หน่ออ่อน	ต้มน้ำ ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ต้ม ต้ม ต้ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ ยาระบาย เป็นส่วนประกอบในตำรับยาลดน้ำตาลในเลือด ใช้เดี่ยวเป็นยาระบาย
Primulaceae							
43	<i>Ardisia polycephala</i> Wall. ex A.DC.	พิลังกาสง	S	ผล ใบ ใบ ราก	ต้มน้ำ ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ต้ม ต้ม ต้ม	ใช้เดี่ยวแก้ท้องเสีย เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงตับ เป็นส่วนประกอบในตำรับรักษากามโรคและหนองใน
Pteridaceae							
44	<i>Acrostichum aureum</i> L.	ปรงไข่	H	เหง้า	หั่น ตากแดด ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ต้ม ต้ม	เป็นส่วนประกอบในตำรับยาบำรุงเลือด เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้
Rhamnaceae							
45	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	ยับเหี่ยว	S	ผลแก่ ผลสุก ราก	ต้มน้ำ ต้มน้ำ ต้มน้ำ	ต้ม ต้ม ต้ม	ใช้เดี่ยวแก้เสมหะ ใช้เดี่ยวแก้ปัสสาวะพิการ ^a เป็นส่วนประกอบในตำรับขับปัสสาวะ ^{a,b}
Rubiaceae							
46	<i>Hedyotis costata</i> (Roxb.) Kurz	ตองแห้ง	H	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	อาบขโลม ผิวหนัง	ใช้เดี่ยวหรือตำรับแก้แผลเปื่อยในเด็กแก้ผดผื่นคัน
Rutaceae							
47	<i>Citrus hystrix</i> DC.	มะกรูด	T	ยอด เปลือกผล ร้อน ราก	ต้มน้ำ ตากแห้ง บดผง ชงน้ำ ร้อน ต้มน้ำ	ต้ม ต้ม ต้ม	ใช้เดี่ยวแก้คลื่นเหียนอาเจียน ใช้เดี่ยวขับลมจากเบื้องสูงลงสู่เบื้องต่ำ แก้ลมวิงเวียน เป็นส่วนประกอบในตำรับแก้ไข้ ถอนพิษผิดสำแดง

ที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	Ha*	ส่วนที่ใช้	วิธีการเตรียม	วิธีการใช้	สรรพคุณ**
48	<i>Micromelum minutum</i> Wight & Arn.	หมุย	S	ใบ ยอดอ่อน	ต้มน้ำ	ดื่ม	ใช้เดี่ยวแก้คลื่นเหียน อาเจียน
49	<i>Murroya paniculata</i> (L.) Jack.	แก้ว	T	ใบ ราก	บดผง ชงน้ำร้อน เคี้ยว ต้มกับหางหมู	ดื่ม อมที่ฟัน รับประทาน	ใช้เดี่ยวบำรุงโลหิตระดูสตรี ใช้เดี่ยวแก้ปวดฟัน ใช้เดี่ยวแก้ปวดฟัน

*Ha = วิสัยพืช; T= ไม้ต้น, S = ไม้พุ่ม, C = ไม้เลื้อย, H = ไม้ล้มลุก

**สรรพคุณ: ^a เหมือนการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าชายเลนและป่าชายหาดในคาบสมุทรสงขลา จังหวัดสงขลา⁷

^b เหมือนการสำรวจพืชสมุนไพรจากพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาตอนบน⁸

^c เหมือนการสำรวจพืชสมุนไพรจากป่าดิบชื้น เขาหัวแดง อ.สิงหนคร จ.สงขลา⁶